

УДК 373.2.016:37.091.33-027.22(477.82)

DOI 10.31652/2415-7872-2021-66-34-38

СТВОРЕННЯ ІГРОВОГО ПРОСТОРУ ДЛЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Замелюк М. І., orcid.org/0000-0001-6352-7908

У статті викладений теоретичний аспект структурованої та неструктурованої діяльності дітей дошкільного віку; визначені психологічні особливості впливу гри на розвиток дітей дошкільного віку. Уточнено, що неструктурована гра дає змогу маленьким дітям учитися через співпрацю, здобувати знання та досвід шляхом наслідування, а також отримати нові знання шляхом спроб і помилок.

Ключові слова: діти дошкільного віку, структурована діяльність, неструктурована діяльність, середовище для діяльності дітей, вільна гра, стратегія гри.

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ASPECTS OF STRUCTURED AND UNSTRUCTURED ACTIVITIES OF PRESCHOOL CHILDREN

Zameliuk M.

The article presents the theoretical aspect of structured and unstructured activities of preschool children; identified psychological features of the impact of play on the development of preschool children. Using the methods of analysis, generalization and systematization of information about children's play activities, the component of game models of unstructured game is analyzed, its main types, forms and functions are indicated. The review of psychological and pedagogical research reveals the mechanisms of children's play and the impact of play activities on child development, cognition of reality, acquisition of knowledge, skills and abilities, organization of movements. In particular, the game affects: the development of imagination and fantasy, stimulated by various affective tendencies; development of thinking; manifestation of creative abilities. At the theoretical level, the possibilities of using structured and unstructured activities in the formation of free play of preschool children were identified. The priority tasks to be solved by educators to create a favorable play environment for preschool children are outlined. It is clarified that unstructured play allows young children to learn through cooperation, gain knowledge and experience through imitation, as well as gain new knowledge through trial and error. If most parents, teachers, and caregivers are aware of this, they can provide a comfortable environment for children to play, develop physically, mentally, and psychologically.

Keywords: preschool children, structured activity, unstructured activity, environment for children's activity, free game, strategy game.

Існує значний обсяг досліджень, які стосуються гри та її аспектів щодо навчання та розвитку дитини дошкільного віку, що включають наукові розвідки у галузі психології та розвитку дитини, антропології, неврології та ін. Однак, поки дослідники в цих галузях висувають гіпотезу про те, як гра може розвивати дитину, більшість цих доказів лише встановлюють асоціації, а не переконливі, причинно-наслідкові зв'язки. Насправді, мало переконливих доказів щодо пояснення можливих механізмів цього розвитку, однак, психологи (Л. Божович, П. Гальперін, О. Запорожець, Д. Ельконін, О. Леонтьєв, Ф. Фрадкін та ін.) розглядали можливі пояснювальні механізми дитячої гри для вирішення вікових психологічних процесів.

Теорія ігрової діяльності в наукових дослідженнях із педагогіки має методологічне значення: вплив ігрової діяльності на розвиток дитини (Л. Виготський, С. Логачевська, А. Макаренко, В. Мухіна, Н. Огаркова, С. Рубінштейн, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський, Я. Чепігата ін.), мотиви ігрової діяльності (Л. Виготський, С. Рубінштейн), психологія гри дітей різного віку (Л. Божович, П. Гальперін, О. Запорожець, Д. Ельконін, О. Леонтьєв, Ф. Фрадкін та ін.), гра як засіб пізнання дійсності (П. Підкасистий, Ж. Хайдаров та ін.), як засіб засвоєння знань, умінь і навичок (П. Лєсгафт, В. Сухомлинський та ін.), як засіб педагогічного впливу (А. Макаренко, К. Ушинський та ін.), гра як мовна вправа (О. Сергєєва, М. Сухолуцька та ін.), значення гри для організації рухів (Т. Гіневська, О. Запорожець), гра як прояв уяви та фантазії, що стимулюються різноманітними афективними тенденціями (К. Бюлер, Дж. Стенлі, В. Штерн, К. Ушинський), пов'язували гру з розвитком мислення (А. Сікорський, Дж. Дьюї); прояв творчих здібностей в іграх (О. Усова); взаємозв'язок гри та спілкування (Н. Анікєєва, М. Лісіна та ін.).

Методологія педагогіки постійно розвивається й збагачується описом наукових теорій, зокрема теорією ігрової діяльності. Теоретичні дослідження ігрової діяльності започатковані психологічною наукою та пояснюють гру із застосуванням біологічних або соціальних факторів. Пізніше на тлі означених концепцій формується культурно-історична теорія ігрової діяльності дітей, що є, на наш погляд, найбільш об'єктивно виправданою й водночас плідною, з огляду на розробку педагогічної теорії ігрової діяльності дітей дошкільного віку. Зазначимо, що наукові розвідки щодо ігор мають як накопичувальний, так і трансформаційний аспекти.

Заклад дошкільної освіти виступає осередком розвитку дитини. Розглянемо який ігровий простір буде цікавим для дітей дошкільного віку. Діти від природи грайливі. Зокрема, за допомогою органів чуття діти спочатку граються самі, а потім з іншими. У міру розвитку дітей їхня гра стає все більш досконалою.

До 2 років дитина грається сама та мало взаємодіє з іншими. Незабаром після цього вона починає спостерігати, як інші діти граються, але може не приєднуватися. Це особливо стосується дітей у різновікових групах, де молодші діти можуть дивитись та вчитися у старших дошкільнят, які граються неподалік [2].

Приблизно від 2 до 3 років дошкільник починає гратися, сидячи поруч із іншою дитиною, яка має подібні інтереси. Це, природно, переходить через використання мови до початку спільної гри. Дорослий може полегшити цей процес, створивши місце для двох або більше маленьких дітей і допомагає дітям знаходити слова, щоб висловити свої запитання чи потреби [2].

Між 4 і 5 роками дошкільнята виявляють, що вони поділяють схожі інтереси, та шукають таких дітей, як вони. Можуть обговорювати, вести переговори та розробляти стратегію для створення складних ігрових сцен по черзі та працювати разом для досягнення спільних завдань [2].

Роль вихователя закладу дошкільної освіти щодо розвитку гри є невизначеною, оскільки освітнє середовище виступає системою впливів і умов формування особистості за заданим зразком (В. Ясвін), що носить структурований спосіб навчання. За допомогою гри діти розвивають навички, якими вони користуватимуться у подальшому. Отже, граючись, дошкільнята розвиваються, щоб бути готовими до успішного навчання.

Розглянемо, що таке гра та як може дитина самостійно розгорнути її сюжет. Зокрема, діти в закладі дошкільної освіти розвивають: *дрібну моторику*: вирізання за допомогою ножиць, використання кольорових олівців, ложки, перетягування стрічок на рамці та інші завдання; *навички слухання*: найкращий спосіб навчити дитину слухати вас – це слухати її; основні потреби: улаштувати обіди, одягати власну куртку та, зрештою, зав'язувати власне взуття; *соціальні навички та вирішення конфліктів* [3]. Тому заклад дошкільної освіти виступає ідеальним середовищем, щоб допомогти дітям навчитися співпрацювати з іншими, ділитися, змінювати по черзі свою діяльність та мирно залагоджувати конфлікти.

Щодо ігрової діяльності, то варто зупинитися на визначенні структурованої та неструктурованої гри, що дозволяють самовиражатися та звільнятися дітям від меж повсякденного життя. Зокрема, структурована гра поєднує формат й відповідні правила (наприклад, настільна гра). Неструктурована гра відкрита та не потребує матеріальних затрат. Порожнє поле на дитячому майданчику може стати командним центром для дошкільнят, які роблять вигляд, що будують село в майбутньому, де кожен має літаючу машину. Аркуш паперу та художній набір можуть стати шедевром русалок, які плавають в океані, шукаючи загублену, чарівну перлинку. Обидва ці приклади є з реального досвіду дошкільників, яким надавали вільно гратися та використовувати різні художні матеріали [1].

Ще діти люблять досліджувати без обмежень, які дорослі іноді встановлюють під час організованої ігрової діяльності. По можливості, тримайте руки за спиною, відкиньте спокусу керувати кожною окремою діяльністю й нехай вони, діти, вільно розвивають сюжет, пізнають життя та здобувають свій досвід. І тоді вас завжди будуть дивувати уява та фантазія вихованців.

Як ви думаєте, яке ігрове середовище буде цікавим для дитини дошкільного віку? Середовище повинно впливати на дитину так, щоб вона відчула себе дослідником взаємодіючи з живим і неживим світом.

Створення цікавого, ігрового середовища для дітей надихає їх: бути цілеспрямованими; набувати життєвого досвіду через ігрові враження; цінувати те, що вони мають; допомогти організовано підтримувати простір; на міркування, ким вони стають у процесі ігрового перевтілення.

Цікава дитяча література, журнали, каталоги, брошури, фотоальбоми спонукають дитину дивитись, аналізувати, робити висновки та розмовляти з дорослими на різні теми, які її цікавлять. Творчі матеріали дають дітям можливість висловити свої знання, ідеї, теорії та почуття про світ. Наявність локацій для використання та зберігання олівців, фарб, клею, ножиць тощо зробить використання та прибирання простішим та ефективнішим, що потрібно кожній матері.

Природні кольори та фактури таких матеріалів, як каміння, насіння, шишки, колоди дерев та шерсть, приємно змінюють світобачення дитини, дають безпосередньо доторкнутися до природи. Діти використовують ці матеріали креативно: насіннячко стає «їжею» у їхній кухні, а шишки перетворюються на

– «сім'ю», яка насолоджується вихідним днем. Більшість іграшок є «відкритими», що дозволяє дитині активно досліджувати та гратись у різні ігри.

Рослини, фотографії в рамках, продумано виставлені твори мистецтва, подушки – усе це створює відчуття домашньої атмосфери. Дітям потрібні час і простір, щоб грати як наодинці, так і з іншими дітьми. Дорослий повинен знати, що гра ще не закінчилася, і тоді не так важливо збирати речі, можна з дітьми скласти перелік важливих незавершених робіт, щоб потім їх із натхненням завершити. Сьогодні дітям дорослі дають багато іграшок, що їм просто все це не потрібно, особливо не всім відразу. Важливо створити спеціальні місця для іграшок якими дитина не грається. І такі, які справді цікавлять її на даний момент.

Таким чином, чистий та організований простір дає дітям можливість легко отримати доступ до того, що їм потрібно, для гри та легко допомогтися підтримувати порядок навколо.

Так само, як і дорослі, діти розчаровуються, коли вони не можуть легко пересуватися навколишнім середовищем або знайти те, що їм потрібно. Робота вихователів – переконатись, що групова кімната комфортна зона для гри та життя дитини. Однак, проектуючи або переоформлюючи простір у групі, також важливо враховувати логіку, естетичність, організацію та потреби всіх дітей у просторі.

Кроки, які ви використовуєте для організації незалежності та простоти використання предметів, також допоможуть вам тримати простір у порядку, запобігати небезпеці та забезпечувати чіткі шляхи до виходу з надзвичайних ситуацій. Діти будуть знати, де лежать матеріали для гри, і їм не доведеться нести матеріали далеко від своїх місць зберігання. Крім того, ці стратегії допомагають дітям підтримувати порядок у групі та не псувати іграшки.

Незважаючи на те, що діти вчаться в основному через гру, важливо також планувати зони для зустрічей чи заходів великих груп. Ранкові зустрічі та час розповідей формують спільноту в групі та навички грамотності. Визначивши локації для цих занять та спроектувавши їх, щоб звести до мінімуму відволікаючі фактори, можна допомогтися використати цей час та простір максимально. Частина групи може бути ідеальним місцем для активних занять великих груп та індивідуальної діяльності дітей. Бібліотека чи локація для музики та рухливої діяльності є природним простором для активних занять великої групи дітей.

Групові кімнати – це місця з високим енергоспоживанням. Подібно до дорослих, дітям іноді потрібні час і простір, щоб самостійно відпочити. Ви можете допомогти дітям задовольнити цю потребу, пропонуючи місця для однієї чи двох дітей. Затишний куточок, тихі ігри чи інші приміщення вашої кімнати можуть допомогти дітям заспокоїтися.

Навчання дошкільників вимагає багато матеріалів. Іграшки, книги, ігри та інші ресурси регулярно обертаються та виходять із активного використання. Важливо запланувати щонайменше три види зберігання: відкрите сховище для доступу дітей, закрите сховище матеріалів для вихователя та зберігання особистих речей. Також важливо спланувати зберігання та демонстрацію виставкових матеріалів дітей та творів мистецтва.

Одним з найкращих способів повідомити дітям, що наша група – це «ваша група», є маленькі штрихи, які ви робите по всій кімнаті, що виражають мікроклімат цієї групи. Спонукаючи дітей до розкриття того, що вони знають та змусити їх творчо мислити та уявляти вихователь використовує різноманітні творчі провокації, чудовий спосіб змусити ваших дітей «розкрити» очікування. Однак варто пам'ятати: якщо ви створили зону, яка спровокує навчання, будьте готові, що ваші дошкільники можуть розвивати її в іншому напрямку, ніж ви спочатку думали. Якщо це трапиться, то спостерігайте й слухайте міркування дітей. Наприклад, можливо, ви влаштували реквізити ресторану сцену з відповідним реквізитом в ігровому просторі групі, але сьогодні діти використовують її як домашню кухню. Це добре, не кожна провокація зацікавить кожну дитину. Якщо діти постійно ігнорують певні провокації, які можуть бути ознакою, вони більше не цікавляться цією конкретною концепцією чи ідеєю.

Як зазначалося вище, з концепцією провокацій ви можете організувати свій простір, щоб створювати інтерактиви, враховуючи інтереси дітей. Можна організувати вітрини (наприклад, картинки, плакати або настінні вивіски), які допоможуть дітям дослідити ідеї або спробувати нові речі із відповідними матеріалами поблизу. Дисплеї повинні знаходитись на рівні очей дітей і містити власні роботи, фотографії, що відповідають їхнім інтересам, або картинки, призначені для сприяння подальшого дослідження з урахуванням досвіду, знань. Також бажано запропонувати дітям організувати свій простір до своїх уподобань, що означає забезпечення матеріалів із навчання грамотності, логіко-математичного розвитку, природничих наук та соціальних досліджень. Таким чином, важливо організувати в закладі дошкільної освіти простір та матеріали для самостійності, простоти використання та навчання.

Гра – це не просто розвага, це запорука здорового розвитку дитини дошкільного віку. Одна з найбільших радостей батьківства – бачити, як дитина росте та розвивається, спостерігаючи, як вона грається, захоплюється та оволодіває новими навичками, здобуває нових друзів під час гри. Насправді, згідно з дослідженнями розвитку мозку, гра насправді формує структурний дизайн мозку, тобто створює мозок, який збільшує гнучкість і покращує потенціал для навчання в подальшому житті. Однак, у чому ж різниця між структурованою та неструктурованою грою?

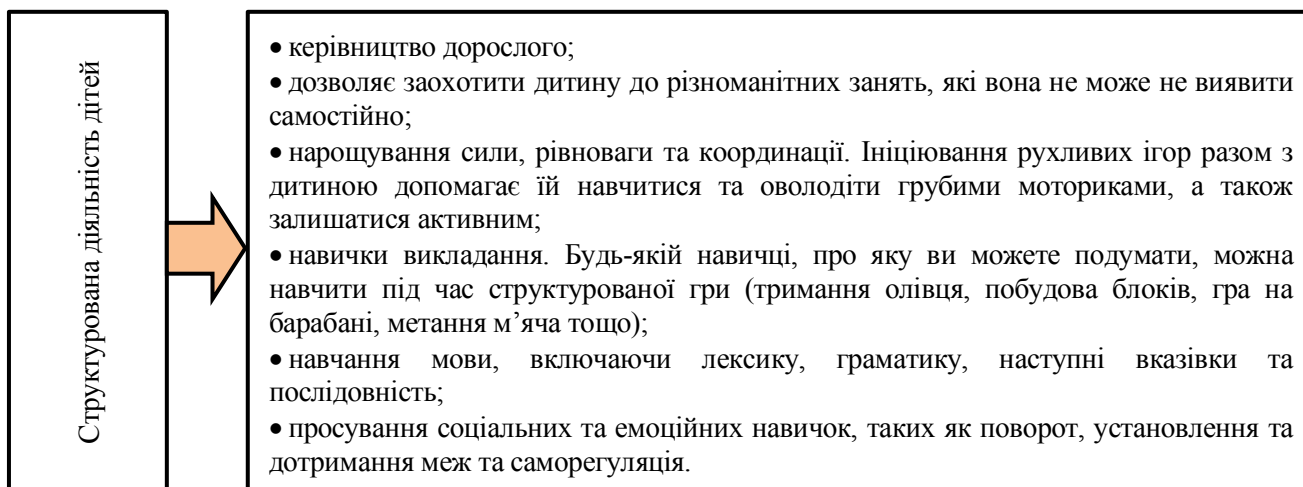

Рис. 1. Особливості структурованої гри

Структурована гра – це, як правило, керована діяльність (фізична або пізнавальна (мозкова майстерність)), що забезпечує керівництво та конкретне завдання для того, щоб дитина змогла опанувати нові навички, нові ідеї та можливості, посилюючи їхні розвиваючі та навчальні здібності, такі як установлення основ для навчання, щоб зосередитись, звертати увагу, по черзі та виконувати вказівки [4].

Неструктурована гра означає відкриту, або творчу вільну гру з безмежними можливостями [1]. Це дитяче керівництво, що не вимагає результату чи продукту – гра дома; будівництво матеріалами, які є на території простору ігрової діяльності, розпис на чистому аркуші або творчість із різним залишковими матеріалами. Неструктурована гра надає дітям досвід у творчості, уяві, прийнятті рішень та розвитку загальних емоційних та соціальних навичок. Діти схильні концентруватися й наполегливо працювати довго, коли вони контролюють своє навчання. Рівень мотивації в них вищий, оскільки вони обрали те, що їх приваблює.

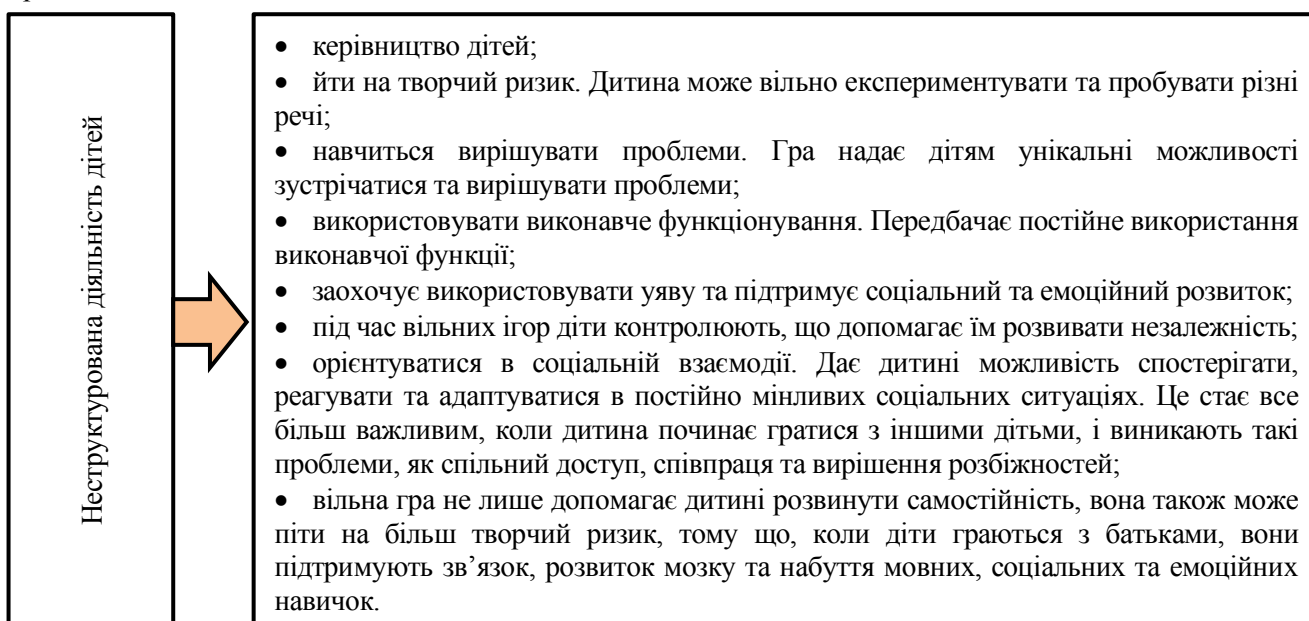

Рис. 2. Особливості неструктурованої гри

Ігрова кімната виступає чудовим простором для дітей, щоб випробувати як структуровану, так і неструктуровану гру. Груповий час для музики, певних ремесел чи ігор на свіжому повітрі – це всі приклади структурованої гри в дії. Дітям дають ідеї та / або ресурси, такі як одягання одягу, цікаві ігри самостійні, ігри

на воді та безладні ігри, але потім заохочують досліджувати ці заходи по-своєму. При цьому діти самі обирають обладнання, щоб розвивати власну цікавість за допомогою неструктурованої гри.

Спробуйте знайти трохи часу, щоб погратися та поспілкуватися з дитиною, але також заохочуйте її грати самостійно. Найголовніше, власне, отримуйте задоволення. Гра – це чудовий спосіб порозумітися зі своєю дитиною та спостерігати, як вона вчиться та росте.

Вищезазначене дає підстави зробити узагальнення, що діти більше обирають неструктуровану діяльність. Неструктурована гра – це категорія гри (на відміну від типу гри), в якій діти беруть участь у відкритій грі, яка не має певної мети навчання. На відміну від структурованої гри, неструктурована гра не керується інструкторами, тому батьки, вчителі та інші дорослі не дають указівок, та не має певної стратегії за собою. Неструктуровану гру часто неофіційно називають просто «дозволяти дітям бути дітьми» або «просто гратися»; «вільна гра» або «самогра». Замість того, щоб мати певну мету, гра та заходи проводяться під керівництвом дитини, які часто ведуть до творчої та імпровізованої гри. Неструктурована гра не обов'язково означає, що дитина грається сама. Ігрові партнери (однолітки, брати, сестри й навіть батьки) однозначно можуть узяти участь у неструктурованій грі з дошкільником.

Література

1. Крутій К. Редукція дитячої гри [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=9lak85RbWDY> (дата звернення: 31.03.2021). – Назва з екрана.
2. Крутій К. Освітній простір дошкільного навчального закладу: монографія: у 2 ч. / К. Крутій. – К.: Освіта, 2009. – Ч. 1. – 302 с.
3. Кудикіна Н.В. Ігрова діяльність у початковій освіті / Н.В. Кудикіна // Відкритий урок: Розробки. Технології. Досвід : Освітнянський науково-методичний журнал. – 2006. – №5/6. – С. 27-32
4. Тарасенко Г.С. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти. Навчально-методичний посібник / За ред. Г. С. Тарасенко. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. – 320 с.
5. Пантюк Т.І. Організація ігрової діяльності в дошкільному віці :навч.-метод. посіб. / Т.І. Пантюк, М.П. Пантюк. – Дрогобич : Ред.-вид. відділ ДДПУ імені І. Франка, 2011. – 146 с. (Рекомендовано Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів (лист № 1/11-11280 від 01.12.2011 року)).
6. Puyau MR, Adolph AL, Liu Y, Wilson TA, Zakeri IF, Butte NF (2016). Energy Cost of Activities in Preschool-Aged Children. *Journal of Physical Activity and Health*. Jun;13(6 Suppl 1):S11-6. doi: 10.1123/jpah.2015-0711. PMID: 27392370

References

1. Krutii K. Reduktsiia dytiachoi hry [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.youtube.com/watch?v=9lak85RbWDY> (data zvernennia: 31.03.2021). – Nazvanie s jekrana.
2. Kruti K. Osvitnii prostir doshkilnoho navchalnoho zakladu: monohrafiia: u 2 ch. / K. Krutii. – K.: Osvita, 2009. – Ch. 1. – 302 s.
3. Kudykina N.V. Ihrova diialnist u pochatkovii osviti / N.V. Kudykina // Vidkryti urok: Rozrobky. Tekhnolohii, Dosvid : Osvitianskyi naukovo-metodychnyi zhurnal. – 2006. – №5/6. – S. 27-32
4. Tarasenko H.S. Orhanizatsiia dytiachoi ihrovoi diialnosti v konteksti nastupnosti doshkilnoi ta pochatkovoї osvity. Navchalno-metodychnyi posibnyk / Za red. H. S. Tarasenko. – K.: Vydavnychiy Dim «Slovo», 2010. – 320 s.
5. Pantiuk T.I. Orhanizatsiia ihrovoi diialnosti v doshkilnomu vitsi :navch.-metod. posib. / T.I. Pantiuk, M.P. Pantiuk. – Drohobych : Red.-vyd. viddil DDPU imeni I. Franka, 2011. – 146 s. (Rekomendovano Ministerstvom osvity i nauky, molodi ta sportu Ukrainy yak navchalnyi posibnyk dlia studentiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv (lyst № 1/11-11280 vid 01.12.2011 roku)).
6. Puyau MR, Adolph AL, Liu Y, Wilson TA, Zakeri IF, Butte NF (2016). Energy Cost of Activities in Preschool-Aged Children, *Journal of Physical Activity and Health*. Jun;13(6 Suppl 1): Pp.11-6. doi: 10.1123/jpah.2015-0711. PMID: 27392370